

Publisher: HAN University of Applied Sciences, School of Social Studies in cooperation with IrisZorg, Mind, Movisie en Kenniscentrum Phrenos,

Aukje Leemeijer is hoofddocent bij de Academie Mens en Maatschappij van de HAN en zij promoveert op het thema ervaringsdeskundigheid en professionals.

Tim Tiemissen is docent Social Work bij de Academie Mens en Maatschappij van de HAN.

Tatime Boom is docent van de Ad Ervaringsdeskundigheid in Zorg en Welzijn bij de Academie Mens en Maatschappij van de HAN.

Ursula Drexhage is senior ervaringsdeskundige bij de Academie Mens en Maatschappij van de HAN.

Mariëtte van Hees is hoofddocent bij de Academie Mens en Maatschappij van de HAN en coördinator van de Ad Ervaringsdeskundigheid in Zorg en Welzijn.

Auteurs

Aukje Leemeijer, Tim Tiemissen

Met medewerking van

Tatime Boom, Ursula Drexhage en Mariëtte van Hees

Gemeenten, beloon ervaringsdeskundigen naar hun waarde!

Case uit de praktijk

Maaïke heeft een sociale angststoornis en is op verschillende levensgebieden vastgelopen. Ze is twee jaar geleden werkeloos geraakt en recent is haar relatie verbroken. Haar klachten worden steeds erger; ze gaat de deur niet meer uit en maakt geen post meer open, met alle gevolgen van dien. Ze heeft betalingsachterstanden en er is nu ook een deurwaarder aan de deur geweest. Een vriendin van haar ziet dat haar huis één grote puinhoop aan het worden is. De burens hebben aangegeven dat het met Maaïke niet goed gaat en dat ze last van haar hebben. De gordijnen gaan niet meer open en steeds vaker horen ze haar gillen. Maaïke wil geen hulp meer aanvaarden, omdat dat eerder niets opleverde. Haar vriendin is radeloos en trekt bij het sociaal wijkteam van de gemeente aan de bel. De betrokken WMO-consulent heeft afgelopen weken twee afspraken gehad waarbij Maaïke zonder afmelding niet is komen opdagen. Vandaag staat de WMO-consulent voor het huis van Maaïke voor een dichte deur. Ze belt nog een keer aan, tevergeefs....

Gelukkig is het WMO-team recent versterkt met een ervaringsdeskundige, en de WMO-consulente vraagt haar bij Maaïke langs te gaan. Dat blijkt een goede stap. De ervaringsdeskundige heeft net als Maaïke een periode van psychische problemen meegemaakt en raakte mede daardoor in de schulden. Voor Maaïke betekent het veel dat zij haar ervaringen met deze ervaringsdeskundige kan delen. Er opent zich een weg naar herstel: "Het feit dat ze mij zo goed begrijpt, en dat ze kan aangeven wat haar geholpen heeft, geeft me vertrouwen dat het bij mij ook weer anders kan."

Inleiding

Of het nu om schuldhelpverlening en armoedebestrijding gaat, om psychische zorg voor volwassenen of jongeren, of om huiselijk geweld en kindermishandeling; er raken nog steeds mensen tussen wal en schip, en wachtlijsten voor hulp zijn lang, terwijl hun problemen toenemen. Zo staan in 2021 ruim 75.000 mensen in Nederland op de wachtlijst voor GGZ-zorg¹ en wordt ook in de jeugdhulpverlening gesproken over lange wachttijden². Hoewel gemeenten allerlei initiatieven ontwikkelen, is het vaak lastig mensen te bereiken en binnen de kaders van wet- en regelgeving passende duurzame en effectieve hulp te realiseren, met name voor mensen met complexe, meervoudige problematiek. Gemeenten zien zich voor haast onmogelijke opgaves gesteld, waarbij zij de afgelopen jaren het gebruik en de kosten in het sociaal domein zagen stijgen³. Tussen 2015 en

2019 steeg het gebruik van de WMO met 19% en de Jeugdwet met 17%, terwijl budgetten slonken. Het feit dat burgers met meervoudige, complexe problematiek niet in beeld komen of uit beeld raken, laat zien dat er grenzen zijn aan de zelfredzaamheid en de netwerken van mensen in kwetsbare situaties. Daarbij komt dat het voor gemeentes ingewikkeld is om integraal te werken rondom burgers die op verschillende levensgebieden problemen hebben. Er bestaan wel 20 verschillende ondersteuningsregelingen op lokaal niveau, die bovendien vaak aan elkaar raken, zoals de WMO en de WLZ, of de WMO en schuldhulpverlening³. Kortom, er lijkt regelmatig sprake te zijn van een onoverbrugbare kloof tussen de systeemwereld - het beleid, de regels, diagnoses en financieringsstromen - enerzijds, en de leefwereld van de mensen anderzijds⁴. Hierdoor verergeren problemen voor mensen en lopen de kosten onnodig hoog op.

Gemeenten zijn dus op zoek naar haalbare en betaalbare mogelijkheden voor een juiste 'match' tussen vragen en behoeften van burgers en de daadwerkelijk geboden hulp. Een oplossing die kansen biedt, is het professioneel samenwerken met ervaringsdeskundigen. Zij komen wél dichtbij burgers in kwetsbare posities, maken die match, en slaan daarmee een brug tussen systeemwereld en leefwereld. Ze komen eerder en laagdrempeliger met hen in contact, zodat mensen zich gesteund en erkend voelen en hun problemen niet alleen maar groeien.

Van lotgenoten naar ervaringsdeskundigen

Veel gemeenten omarmen al wel het idee om samen te werken met mensen die zelf ervaring hebben met schulden, armoede of andere ontwrichtende levensgebeurtenissen. Organisaties als Humanitas of SchuldHulpMaatje bijvoorbeeld brengen mensen met schulden in contact met lotgenoten, en gemeenten weten steeds beter de weg naar dit soort initiatieven te vinden. Gemeenten in het oosten van het land werken samen met Korak of met IxtaNoa, zogenaamde 'herstelcentra', waar mensen met ontwrichtende ervaringen deel kunnen nemen aan allerlei activiteiten en trainingen, samen met lotgenoten. In Utrecht biedt het Enik Recovery College een ontmoetingsplaats en leeromgeving voor herstel van psychische ontwrichting, samen met wat Enik 'ervaringsgenoten' noemt. In deze 'praktijken' van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid wordt (m.n. in de GGZ) vaak gewerkt met Wellness recovery action planning (WRAP)⁵. Ook zitten ervaringsdeskundigen steeds vaker aan tafel met beleidsmakers om vanuit ervaringskennis bij te dragen aan sociaal beleid dat recht doet aan mensen in kwetsbare posities^{6,7}.

Wat maakt je een ervaringsdeskundige?

De basis van al deze initiatieven is dat zij gerund worden door mensen die met hun eigen ervaring met ziekte, trauma of ontwrichting werken, en deze mobiliseren om anderen te ondersteunen. Zij hebben daarmee leren omgaan, en zijn weer in balans gekomen: ze hebben de weg naar herstel gevonden. 'Herstel' in de zin van: kunnen omgaan met de ervaren beperkingen en ontwrichtende ervaringen, en het eigen leven weer vorm kunnen geven. Het zijn mensen die zelf doorleefd hebben hoe het is om een beperking te hebben, in armoede te leven of schulden te hebben en die begrijpen wat dat betekent aan dagelijkse stress en zorgen. Die hebben geleefd met dezelfde gevoelens van schaamte, uitsluiting en eenzaamheid, zelf gebruik hebben gemaakt van zorg en hulpverlening, het taboe en het stigma herkennen, en weten hoe lastig en hobbelig de weg naar herstel kan zijn. Zij spreken vaak dezelfde taal, herkennen de belevingswereld van mensen als Maaike.

De lotgenoten en 'ervaringsgenoten' die bij deze initiatieven betrokken zijn, ontwikkelen zich steeds vaker tot wat we 'ervaringsdeskundigen' noemen. Wat hen ervaringsdeskundige maakt, is dat zij in een proces van delen en analyseren van hun eigen (herstel)ervaringen en die van anderen (collectieve) ervaringskennis opbouwen⁸. Zij hebben geleerd hoe ze hun ervaringskennis kunnen mobiliseren om anderen te ondersteunen in hun herstelproces, bijvoorbeeld door het volgen van een erkende opleiding tot ervaringsdeskundige (aan een ROC of hogeschool bijvoorbeeld), in speciale trainingen, of in de werkpraktijk van het vak (zoals in een meester-gezel-constructie).

Herstelcentra

Gemeenten in het oosten van het land werken samen met Korak of met IxtaNoa, zogenaamde 'herstelcentra', waar mensen met ontwrichtende ervaringen deel kunnen nemen aan allerlei activiteiten en trainingen, samen met lotgenoten. In Utrecht biedt het Enik Recovery College een ontmoetingsplaats en leeromgeving voor herstel van psychische ontwrichting, samen met wat Enik 'ervaringsgenoten' noemt. In deze 'praktijken' van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid wordt (m.n. in de GGZ) vaak gewerkt met Wellness recovery action planning (WRAP)⁵. Ook zitten ervaringsdeskundigen steeds vaker aan tafel met beleidsmakers om vanuit ervaringskennis bij te dragen aan sociaal beleid dat recht doet aan mensen in kwetsbare posities⁶⁷.

De basis van al deze initiatieven is dat zij gerund worden door mensen die met hun eigen ervaring met ziekte, trauma of ontwrichting werken, en deze mobiliseren om anderen te ondersteunen. Zij hebben daarmee leren omgaan, en zijn weer in balans gekomen: ze hebben de weg naar herstel gevonden. 'Herstel' in de zin van: kunnen omgaan met de ervaren beperkingen en ontwrichtende ervaringen, en het eigen leven weer vorm kunnen geven. Het zijn mensen die zelf doorleefd hebben hoe het is om een beperking te hebben, in armoede te leven of schulden te hebben en die begrijpen wat dat betekent aan dagelijkse stress en zorgen. Die hebben geleefd met dezelfde gevoelens van schaamte, uitsluiting en eenzaamheid, zelf gebruik hebben gemaakt van zorg en hulpverlening, het taboe en het stigma herkennen, en weten hoe lastig en hobbelig de weg naar herstel kan zijn. Zij spreken vaak dezelfde taal, herkennen de belevingswereld van mensen als Maaïke.

De lotgenoten en 'ervaringsgenoten' die bij deze initiatieven betrokken zijn, ontwikkelen zich steeds vaker tot wat we 'ervaringsdeskundigen' noemen. Wat hen ervaringsdeskundige maakt, is dat zij in een proces van delen en analyseren van hun eigen (herstel)ervaringen en die van anderen (collectieve) ervaringskennis opbouwen⁸. Zij hebben geleerd hoe ze hun ervaringskennis kunnen mobiliseren om anderen te ondersteunen in hun herstelproces, bijvoorbeeld door het volgen van een erkende opleiding tot ervaringsdeskundige (aan een ROC of hogeschool bijvoorbeeld), in speciale trainingen, of in de werkpraktijk van het vak (zoals in een meester-gezel-constructie).

De waarde van ervaringsdeskundigheid

De waarde van ervaringsdeskundigheid wordt dus steeds meer gezien, maar tot nu toe vormt het samenwerken met betaalde ervaringsdeskundigen in veel gemeenten nog geen structureel en substantieel onderdeel van het beleid. Nog lang niet overal hebben zij een plek om hun werkzaamheden uit te voeren. Bovendien ontbreekt meestal een volwaardige positie, facilitering en honorering: er is geen budget, het blijft vaak bij intenties. Bij veel van de hierboven genoemde herstelinitiatieven zijn lotgenoten en ervaringsdeskundigen als vrijwilliger actief. Op basis van een enquête onder 69 organisaties voor sociaal werk komt naar voren dat 65% van deze organisaties graag met ervaringsdeskundigen werkt, maar dat 79% van de ervaringsdeskundigen binnen deze organisaties hun werk als vrijwilliger doet⁹.

Unieke kwaliteiten

We gaven al aan wat de unieke kwaliteiten van ervaringsdeskundigen zijn: zij zijn een brug, een verbinder tussen systeemwereld en leefwereld^{10 11 12}. Ze fungeren als bron van hoop, omdat anderen zien dat herstel mogelijk is en dat iemand kan leren leven met kwetsbaarheid op verschillende levensgebieden. Hierdoor zijn zij bondgenoot, verbinder, rolmodel, veranderaar en soms criticus voor mensen in ontwrichtende of schijnbaar uitzichtloze situaties. Dit zijn veelgehoorde argumenten, die aannemelijk maken dat het samenwerken met ervaringsdeskundigen effectief is en burgers in kwetsbare posities daadwerkelijk kan helpen.

Zowel vanuit de praktijk als vanuit wetenschappelijk onderzoek^{5 13 14 15 16} worden deze argumenten gestaafd. Steeds meer kwantitatieve én kwalitatieve studies laten zien dat het dan gaat om effecten

als verbetering van maatschappelijke integratie en participatie, herstel, hoop, minder (zelf)gerapporteerde klachten, opkomen voor eigen belangen, toegenomen vertrouwen in mentale gezondheid, een verminderde zorgbehoefte, afgenomen risico's op institutionalisering, empowerment en kwaliteit van leven.

Hoogleraren psychiatrie als Jim van Os, Philip Delespaul en Floortje Scheepers zien daarnaast een essentiële rol weggelegd voor ervaringsdeskundigen in de noodzakelijke transformatie in zorg en welzijn naar een (meer 'ecologische') praktijk van co-creatie, zodat de leefwereld centraal blijft staan^{17 18}. Ervaringskennis over persoonlijk herstel (vaak als "derde bron van kennis" aangehaald) is daarbij onmisbaar en zou op gelijke voet moeten staan met wetenschappelijk-empirische kennis, om impasses te kunnen doorbreken. Marc Mulder en Jeroen de Haan-Rißmann, werkzaam als senior-ervaringsdeskundigen bij Movisie, stellen eveneens dat passender frames dan alleen het wetenschappelijke frame nodig zijn om ervaringsdeskundigen en de effectiviteit daarvan aan te duiden:

'De inzet van ervaringsdeskundigen kan op verschillende manieren van waarde zijn. Zo kan een ervaringsdeskundige - door het zoeken naar eigen krachten en oplossingen te stimuleren - eraan bijdragen dat iemand weer meer vertrouwen krijgt in zichzelf. Voor de organisatie betekent dit dat mensen (eerder) zonder reguliere formele zorg verder kunnen of dat mensen minder snel uitvallen. Daarnaast kan de inzet van ervaringsdeskundigen van waarde zijn voor reguliere professionals doordat zij door hun inbreng meer vanuit het cliëntperspectief gaan redeneren en ook hun benadering daarop aanpassen. Op beleidsniveau kan de inzet van een ervaringsdeskundige bijdragen aan verbetering van beleid doordat het meer aansluit bij de leefwereld of aan betere toegang tot de hulpverlening en meer toegankelijke informatie.'¹⁹

Betaling van ervaringsdeskundigen loont

Daarnaast kan samenwerken met betaalde, professionele ervaringsdeskundigen voor gemeenten kosteneffectief zijn, omdat mensen in kwetsbare posities sneller bereikt worden en problemen niet verslechteren. Een beginnende alcoholverslaving is gemakkelijker te behandelen dan een langdurig ontwikkelde en ver voortgeschreden verslaving, wanneer mensen bijvoorbeeld jarenlang door de mazen van de systeemwereld gevallen zijn. De schulden van mensen als Maaïke zijn gemakkelijker en met minder kosten op te lossen als er eerder contact met haar kan zijn. Jongeren met beginnende psychische problemen zijn in een vroeg stadium met minder kosten te helpen dan wanneer zij jaren moeten wachten op hulp, en dan veel duurdere specialistische zorg nodig hebben. Het is al zichtbaar dat burgers steeds beter de weg weten te vinden naar de informele en formele netwerken van herstel, veelal door ervaringsdeskundigen gerealiseerd (zoals Enik Recovery College en Korak). Vaak zetten zij daar de eerste stappen om hun zelfherstellend vermogen aan te spreken, en daaraan ontleen zij motivatie en hoop. Er is dus een vraag naar deze ervaringskennis! Om aan die vraag te voldoen zijn mensen nodig die dit 'ervaringswerk' kunnen doen. En daarbij zijn goede beloning en arbeidsvoorwaarden een vereiste.

Of om een ervaringsdeskundige te citeren:

"Ik wil best mijn verhaal komen vertellen, en jij bent een aardige gast, maarre.... wat schuift dat? Krijg ik dan een boekenbon? Jaah... Ik moet het toch vragen. Ik moet er ook van leven weet je."

Zoals we al aangaven, is volwaardige betaling echter nog lang niet overal gerealiseerd^{6 20}. Vaak is er toch nog onbekendheid met deze vorm van kennis en met deze beroepsgroep, of twijfel over de toegevoegde waarde, of zorg dat ervaringsdeskundigen zelf terugvallen in een kwetsbare positie. De praktijk leert echter dat in gemeenten die de inzet van ervaringsdeskundigheid goed organiseren deze twijfels en zorgen snel verdwijnen. Aandacht voor een goede balans tussen belasting en

belastbaarheid van ervaringsdeskundigen, een goede inbedding in de samenwerking met andere professionals, maatwerk in contractering en afstemming met uitkeringsinstanties (soms werken ervaringsdeskundigen in deeltijd of ontvangen ze een UWV-uitkering) voorkomen problemen. Ervaringsdeskundigen worden dan een waardevolle partner in het ondersteunen van mensen in kwetsbare situaties, én een gewaardeerde ‘critical friend’.

Gelukkig dringt dat besef op steeds meer plaatsen door en zijn er – voorzichtige – positieve ontwikkelingen. In de GGz komt de optie van betaalde ervaringsdeskundigen langzaam in beeld bij beleid en politiek, van de Nederlandse Zorgautoriteit tot de Tweede Kamer, waar onlangs een motie werd ingediend om dit beter mogelijk te maken²¹. Een andere belangrijke ontwikkeling is dat momenteel de landelijke Vereniging van Ervaringsdeskundigen werkt aan een kwaliteitssysteem om het vak verder te borgen en te professionaliseren, zonder daarbij de waarden te verliezen waar ervaringsdeskundigen zich in onderscheiden van andere professionals²². Er is al een beroepscompetentieprofiel²³ (oorspronkelijk voor de GGz, maar nu verbreed naar een breder domein, onder andere het lokaal sociaal beleid) en een kwaliteitsstandaard, en er wordt gewerkt aan een beroepsregister en een beroepscode. Dat zijn ontwikkelingen die de kwaliteit borgen en de betaalde inzet van ervaringsdeskundigen versterken.

Gemeenten, zet nu de stap!

We hebben zichtbaar gemaakt hoe ervaringsdeskundigen vanuit hun doorleefde ervaring kunnen aansluiten bij de concrete situatie van mensen in moeilijke omstandigheden. Ze kunnen waardevol bijdragen aan beleidsvorming en overbruggen de kloof tussen beleid en het leven van burgers. We hebben laten zien dat er vanuit onderzoek en praktijk veel aanwijzingen zijn dat de inzet van ervaringsdeskundigen waardevol is en mensen daadwerkelijk op weg helpt naar herstel van eigen kracht en verbetering in hun situatie. We hebben indicaties voor financiële voordelen op een rij gezet.

Kortom, we zijn ervan overtuigd dat gemeenten zowel inhoudelijk als financieel voordeel hebben bij het betaald inzetten van ervaringsdeskundigen, en roepen gemeenten op om hierin vernieuwend, proactief en initiatiefrijk te zijn. In Duitsland is de financiering van organisaties van ervaringsdeskundigen wettelijk geregeld⁷. Zover zijn we hier nog niet, maar gemeenten kunnen hierin een voortrekkersrol te nemen, en ervaringsdeskundigen de positie te geven die ze toekomt.

***Geef ervaringsdeskundigen
maatschappelijke en financiële waardering,
honoreer hun waardevolle functie, en
beschouw ze als de volwaardige
beroepsgroep die ze zijn!***

Namens de organisaties

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Academie Mens
en Maatschappij

Referenties

¹ Nederlandse Zorgautoriteit. (2022). Informatiekaart wachttijden GGZ 2021. Geraadpleegd op 06-06-2022 van [Informatiekaart Wachttijden ggz 2021 - Nederlandse Zorgautoriteit \(overheid.nl\)](#)

² Inspectie gezondheidszorg en Jeugd, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en sport. (2021). Onvoldoende tijdige en juiste hulp voor jongeren met ernstige psychische problemen. Geraadpleegd op 06-06-2022 van [Onvoldoende hulp voor jongeren met ernstige psychische problemen | Nieuwsbericht | Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd \(igj.nl\)](#)

³ Van den Berg, E., Echtelt, P., Eggink, E., de Klerk, M. & Kromhout, M. (2022) Uitdagingen in het sociaal domein. *Nieuwe gemeente besturen aan zet*. Sociaal cultureel plan bureau. Geraadpleegd op 31-05-2022 van [Uitdagingen in het sociaal domein | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau \(scp.nl\)](#)

⁴ 'S Jongers, Tim, 2022. Participatielezing: 'Jullie zouden me tien jaar geleden nog geen vijftig cent hebben gegeven -Van kloof naar brug: het belang van ervaringskennis voor het verkleinen van verschillen- Geraadpleegd op 7-04-2022 van [Participatielezing 2022 Tim 'S Jongers: 'Jullie zouden me tien jaar geleden nog geen vijftig cent hebben gegeven' | Movisie](#)

⁵ Boertien, D., van Bakel, M., Lempens, A. (2020). Handreiking implementatie WRAP. Kenniscentrum Phrenos en Trimbos instituut.

⁶ Van Hoorn, E., Keuzenkamp, S., Van der Meulen, M. (2020). *Ervaringswerk in het sociaal domein*. Utrecht: Movisie. Geraadpleegd op 11-09-2020, van <https://www.movisie.nl/publicatie/ervaringswerk-sociaal-domein>

⁷ Bovenberg, F., Wilrycx, G. K. M. L., Bahler, M., & Francken, G. (2011). Inzetten van ervaringsdeskundigheid: Pleidooi voor meer ervaringsdeskundigen in topfuncties. *Sociale Psychiatrie*, 97, 21-28.

⁸ Castro, E.M., Van Regenmortel, T., Sermeus, W., Vanhaecht. (2018). Patients' experiential knowledge and expertise in health care: A hybrid concept analysis. *Soc Theory Health* 17, 307-330 (2019). <https://doi.org/10.1057/s41285-018-0081-6>

⁹ Van Oosterom, T. (2021) Ervaringsdeskundigen in het sociaal domein, hoe staan ze ervoor? Utrecht: Sociaal werk Nederland. Geraadpleegd op 20-10-2021 van [Ervaringsdeskundigen in het sociaal domein, hoe staan ze ervoor? | Platform Sociaal Werk Nederland](#)

¹⁰ Vereniging van ervaringsdeskundigen. Geraadpleegd op 11-04-2022 van <https://vved.org/VvEd>

¹¹ De Gruijter, M., Meulenkamp, T., Lammertink, Y., van Hal, L., Stoutjesdijk, F. (2019). Vragen en antwoorden over het inzetten van ervaringsdeskundigheid van mensen met een chronische ziekte of beperking. Verwey-Jonker instituut. Utrecht.

¹² Ten Haaf, G. (2020). Ervaringsdeskundigheid een stap verder: signalement. Zonmw. Den Haag.

¹³ Proefschrift Wilma Boevink, 'HEE! Over Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid in de psychiatrie. 2017, Trimbos Instituut, Utrecht

¹⁴ J.Repper en T.Carter, 'A review of the literature on peer support in mental health services', in: *Journal of Mental Health*, 20(4): p. 392-411

¹⁵ V. Pitt et al, 'Consumer-providers of care for adult clients of statutory mental health services (Review)', in: *Cochrane Database of Systematic Reviews* 3: p. 1-104.

¹⁶ Systematic reviews & (RCT)- studies over effecten van peer support:
-Canacott, L., Moghaddam, N., & Tickle, A. (2019, May 27). Is the Wellness Recovery Action Plan (WRAP) Efficacious for Improving Personal and Clinical Recovery Outcomes? A Systematic Review and Meta-Analysis. *Psychiatric Rehabilitation Journal*. Advance online publication.

<http://dx.doi.org/10.1037/prj0000368>-Cook, J.A., Copeland, M.E., Corey, L., Buffington, E., Jonikas, J.A., Curtis, L.C., Grey, D.D., & Nichols, W.H. (2010). Developing the evidence base for peer-led services: Changes among participants following Wellness Recovery Action Planning (WRAP) education in two statewide initiatives. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 34(2), 113-120.

-Cook, J.A., Copeland, M.E., Jonikas, J.A., Hamilton, M.M., Razzano, L.A., Grey, D.D., Floyd, C.B., Hudson, W.B., Macfarlane, R.T., Carter, T.M., & Boyd, S. (2011). Results of a randomized controlled trial of mental illness self-management using Wellness Recovery Action Planning. *Schizophrenia bulletin*, 38(4), 881-891.

-Cook, J.A., Jonikas, J.A., Hamilton, M.M., Goldrick, V., Steigman, P.J., Grey, D.D., Burke, L., Carter, T.M., Razzano, L.A., & Copeland, M.E. (2013). Impact of Wellness Recovery Action Planning on service utilization and need in a randomized controlled trial. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 36(4), 250.

-Lean, M., Fornells-Ambrojo, M., Milton, A., Lloyd-Evans, B., Harrison-Stewart, B., Yesufu-Udechuku, Kendal T. en Johnson, S. (2019) Self-management interventions for people with severe mental illness: systematic review and meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 214, 260–268. doi: 10.1192/bjp.2019.54..

-Liang, D., Jia, R., Zhou, X., Lub, G., Zhen, W., Yu, J., Wang, Z., Huang, H., Guo, J., Chen, C. (2021). The effectiveness of peer support on self-efficacy and self-management in people with type 2 diabetes: A meta-analysis. *Patient Education and Counseling* 104 760–769 Elsevier.

¹⁷ Van Os, J., Spronsen, M. (2021). We zijn god niet. *Een pleidooi voor een nieuwe psychiatrie van samenwerking*. Lannoo Campus. Amsterdam.

¹⁸ Scheepers, F.E. (2021). Mensen zijn ingewikkeld. *Een pleidooi voor acceptatie van de werkelijkheid en het loslaten van modellen*. Uitgeverij De arbeiderspers. Amsterdam.

¹⁹ Voor meer voorbeelden van de kracht van ervaringskennis in de GGZ: zie de psychiatrie verhalenbank: [Verhalenbank Psychiatrie](#) [Verhalenbank Psychiatrie](#) - [Verhalenbank Psychiatrie](#)

²⁰ Keil, T. (2021). Thema 'We laten ons niet meer afschepen met een VVV-bon.' Geraadpleegd op 9-6-2022 van: [THEMA 'We laten ons niet meer afschepen met een VVV-bon' - Zorg+Welzijn](#)

²¹ Motie Van den Berg (25 424, nr. 613) van 31 mei 2022: 'overwegende dat er lange wachtlijsten in de ggz zijn, onder andere door de vele vacatures; overwegende de aangenomen motie-Diertens c.s. over de inzet van ervaringsdeskundigen (25 424, nr. 511); overwegende dat het mogelijk is dat een declarabel consult wordt geregistreerd door ervaringsdeskundigen maar dat ervaringsdeskundigen nog amper worden ingezet; overwegende dat de Vereniging van Ervaringsdeskundigen bezig is met een kwaliteitsstatuut, een beroepsregister en opleidingskaders; verzoekt de regering de mogelijkheid van betaalde ervaringsdeskundigen verder onder de aandacht te brengen; verzoekt de regering te onderzoeken wat de redenen zijn dat deze vooralsnog amper worden ingezet.'

²² Daniels, D. (2022). Ervaringsdeskundigen hebben baat bij een systeem. Geraadpleegd op 9-6-2022 van: [Ervaringsdeskundigen hebben baat bij een systeem – Sociale Vraagstukken](#)

²³ Boertien, D., Kamoschinski, J. van Bakel, M., Liefhebber, S., Kluft, M. van Rooijen, S. (2013) Geraadpleegd 23-6-2022 van: [Ervaringsdeskundigheid Beroepscompetentieprofiel - Trimbos-instituut](#)